Caragiale - TOXIN ŞI TOXICE

Toxinul a sunat despre ziuă. La glasul lui, s'au deşteptat în grabă tinerii patrioţi adăpaţi la izvoarele europene. Fără să-şi ia rămas bun dela părinţi, lepădându-se cu entuziasm de dreptul de moştenire al privilegiilor, au ieşit din casa părintească; au coborît hotărîţi în piaţă, s'au amestecat cu poporul, care suferise atâta, şi au strigat din toate puterile: Libertate! Egalitate! Fraternitate! Şi Popa Şapcă binecuvântă mişcătoarea scenă a fraternizării tutulor fiilor patriei. Negura care atâtea veacuri apăsase asupra ţărilor române era spartă: încet-încet, ea trebuia să se risipească pentru a face loc luminii moderne.

Dar dela strigătul acela de generoasă revoltă contra unei strări seculare de ruşine, de înjosire, de mizerie politică şi socială, şi până la realizarea frumosului vis, trebuia, afară de bine-cuvântarea lui Popa Şapcă, încă mult.

Tinerii patrioţi, după vorbe, fură chemaţi la fapte. Trebuia făcută scara jertfelor pentru a ajunge la vârful dorit. Ei nu s'au dat înapoi. Entuziasmul lor nu a fost de o singură clipă: voeşte şi vei putea!

Atunci începu pe'ntrecute fiecare să alerge în faţa primejdiilor. Adevăraţi apostoli, ei îşi părăsiră familiile, căminurile, dragostile: un scop unic îi mişca - triumful cauzei libertăţii, singurul viitor acceptabil în închipuirea lor pentru patria românească, singura ei putinţă de fericire. A fost semnalul unei mari răsturnări sociale această pornire. Aceşti generoşi tineri, urmărind idealul lor, lepădară fără socoteală cea mai puternică armă politică, averea. Ei credeau că generositatea lor de rasă avea să izvorască fără istorie din pământul patriei. Cu iuţeala vertiginoasă începură să se ducă pe copcă marile averi boiereşti - un palat, pentru un act de propagandă; mii de galbeni, pentru o misiune fantezistă; o moşie pentru o broşură tipărită la Paris: luminează-te şi vei fi!

A! generoşi patrioţi, cari vă jertfeaţi şi pe voi şi pe copii voştri pentru viitorul neamului, voi întemeietorii partidului liberal clasic, voi nu ştiaţi desigur în ce mâini bune avea să cază drapelul vostru. Dece, la Paris, între un curs al lui Michelet şi o predică a lui Lamennais, n'aţi mers odată şi la Madame Lenormant, celebra cărturăreasă, ca să vă prezică viitorul partidului liberal?

Eraţi prea naivi pentru a şti că ideile sunt în organismul social ca fermenţii în corpurile vii. Voi nu puteaţi şti că fermenţii cei mai dulci pot produce toxice primejdioase. Şi de aceea ar fi păcat să vă învinovăţim pe voi de urmările unor intenţii curate.

Şi ori nu sunt frumoase urmările?

Voi patru copii ai lui Dinicu Golescu, şi Câmpinenii şi Negrii, păcat că nu trăiţi să vă vedeţi urmaşii! N'aveţi de ce să nu dormiţi în linişte, n'aveţi de ce fi mâhniţi că aţi jertfit averile voastre colosale cauzei liberale române. Voi aţi lucrat pentru această cauză fără socoteală - pretinşii voştri continuatori mai socotiţi, lucrează prin această cauză. Voi aţi murit ruinaţi; dar nu face nimica - v'aţi îndeplinit o datorie sacră pentru patrie. Mai târziu, prin patrie, copii săraci, luaţi de voi pe procopseală, începând cu doi galbeni pe lună, au ajuns milionari... Şi d. Carada să nu iubească patria română? Dar de sigur că o iubeşte mai mult decât aţi iubit-o voi!

Voi aţi abolit privilegiile, pe cari le puteaţi moşteni; v'aţi răsturnat boieriile voastre proprii, v'aţi vândut moşiile - aţi dărâmat cetatea nobiliară. Bravi boieri democraţi, bine aţi făcut! Totul s'a cîştigat şi nimic nu s'a pierdut! Am obţinut îndeplinirea formelor democratice, pe de o parte; iar pe de alta, acei ce v'au cumpărat proprietăţile, cei ce au cules averile risipite, au restatornicit privilegiile, au reclădit cetăţi de trei ori mai tari decât bietele voastre bătrâne boierii.

Avem bănci şi credite, instituţiuni de toate felurile, tot atâtea castele tari, de unde nu se scoate uşor o castă nobiliară!

Şi voi, părinţi ai noştri, obscuri entuziaşti, cari aţi plâns de bucurie când v'aţi sărutat cu feciorii de boieri pe câmpul Libertăţii sub binecuvântarea lui Popa Şapcă, n'aveţi de ce fiţi mâhniţi.

Iată urmaşii voştri liberali. Iată haitele catilinare de politicieni liberali, de diplomaţi de mahala, de vânători de slujbe şi de mici gheşeftari: avocăţei lătrători, samsaraşi dibaci, toate lichelele şi drojdiile sociale, tinzând să suie sus, cât mai sus, - distincţie fără merit, avere fără muncă, pofte fără saţiu - roade minunate ale unei şcoli ce le-a înarmat numai instinctele pernicioase, pândind alegerile şi toate nevoile publice pentru a ciupi pataca; neghiobi fără naivitate, răi fără bărbăţie, urmând meritul şi talentul deosebit ca pe nişte vrăjmaşi de moarte.

Aşa sunt toţi câtă vreme soarta îi ţine jos în masa cea mare, cufundaţi în valurile neastâmpărate ale semenilor lor. Dar când norocul, voind să tachineze pe ceilalţi, ridicăpe unul sus, încununându-i agitaţiile neomenoase cu un succes de avere şi de situaţie, atunci e un spectacol, care mă umple pe mine de respect şi de stimă pentru liberali.

Iată-l pe mititelul veninos şi ridicol, care se sbătea ieri în noroiu, cât e de mare acuma, cât e de arătos şi de senin. Iată-l cu ce bravură încalecă milionul! Priveşte emfaza desgustătoare a parvenitului! Vezi ce indiferenţă crudă pentru suferinţele semenilor şi tovarăşilor lui de adineaori! Vezi această mândră lipsă de liberalitate, de generozitate, de orice avânt nobil. El n'are înţelegere, ba simte chiar repulsiune pentru tot ce e frumos, pentru tot ce face mulţumire umană fără imediată utilitate practică. Stropeşte cu noroiu şi pe mamă-sa. Nesăturat cu milioane, e'n stare să-şi mânjească mâinile în gheşefturi spurcate.

Credinţă, talent, merit, onoare, sentiment? - Ť le cumpăr pe toate - am cu ce! ť Fraternitate? - gheşeft şi chiverniseală!

Egalitate? - impertinenţă faţă cu distincţiunea, cu meritul şi cu talentul!

Libertate? - bani, insultă şi reteveiu!

Iată marele partid colectivist, urmaşul partidului liberal clasic! iată continuatorii patrioţilor vizionari de odinioară - toxice partide ale unor bătrâne idei generoase.